

A. D.
APHORISMI
INSTITUTIONEM
JUVENTUTIS IN SCHOLIS
SPECTANTES,

QUOS

Conf. Ampl. Facult. Philos. In Acad. Aboënsi

Publico Examine subjiciunt

AUCTOR

JACOBUS ARNDT
CARP,

PHIL. MAG.

ET

RESPONDENS

THOMAS ELENIUS,

Ostrobothnienfes.

In AUDITORIO MAJORI Die *V. Nov.*
MDCCLXXIV.

T. A. M. S.

A B O Æ,

Typis JOHANNIS CHRISTOPHORI FRENCKELL.

APHOR. I.

Nullum est dubium, quin felicitas civitatis ex virtute civium sit aestimanda. Cives autem virtutibus instructi ornatique non sunt sperandi, nisi a teneris, ut dicitur, ungviculis præceptis earum imbuantur, atque iisdem exercendis fiant adfveti; ea namque est natura hominis, ut qualis in infantia evaserit, talis etiam per reliquum vitæ spatium plerumque maneat. Annis pueritiæ, quamdiu labes illa peccati, qua omnes sumus infecti, in vitia prorumpendi facultatem non habuerit, facilius coercetur, ne vim in nos exferat tantam, ac si natura ad ea proclivis exercitio eorum inveteraverit; tum enim vix, ac saltem majori cum difficultate, ad viam virtutis ingrediendam manuducimur. Uti arbor, adhuc tenera & frutex existens, facile flectitur & varia eidem inducitur forma, ita quoque homo, si eidem jam ab infantia præcepta atque motiva virtutis traduntur, ad ea observanda facillime movetur. Neglecta autem cura & institutione ejus hac ætate, eum bonum hominem, ne dicatur, civem evasurum vix ulla suadet experientia. Bonam igitur juventutis in Republica institutionem, inficias iturum putamus neminem.

Cum

Cum vero plurimi dentur parentes, qui vel minus apti vel munerum curis impediti liberos suos ita instituire nequeunt, ut & in vita agenda virtutis præcepta observent & tanta ornentur cognitione scientiarum, quanta necessaria sit iis ad felicem transigendam vitam, necessum est, ut ejusmodi vigeant instituta, quæ huic incommodo medeantur.

APHOR. II.

Nemo contendat Scholas inferiores ideo erectas esse, ut nostra in iis juvenus cognitione tantum linguarum & scientiarum quarundam abstractarum imbuatur. Omnesque nobis largiantur, pueros in his literarum officinis ita manuducendos esse, ut & quoad intellectum, promititudinem veritatem indagandi virtutemque cognoscendi acquirant & quoad voluntatem ad amorem veritatis cognitamque virtutem exercendam moveantur, vel ut plura paucis complectamur, boni esse cives in Scholis jam incipiant. Præceptor itaque, qui circa institutionem juvenutis hæc non observat, nullum rei neque publicæ neque privatæ adfert commodum, sed maximum simul & sapissime irreparabile damnum accelerat. Hincque patet, quam necesse sit ut Scholis præficiantur Doctores, qui discipulos ita manuducere norunt, ut & in studiis faciant progressus & bene atque honeste vivere discant. Huc quoque accedit, quod hi Doctores Scholarum indolem puerorum expiscari debent, quo queant suadere, quodnam vitæ genus illis sit optimum & respectu facultatum eorum in primis eligendum. Et cum exercitatio utramque fere hac in re faciat paginam, ita munera ad Scholas obeunda non nisi illis, qui in instituendis pueris sese exercuerunt, & oblectationem quandam ex hoc percipiunt labore, concedantur. Ideoque

que existimamus, eos, qui in Ecclesia munera gerunt, ut Doctores Scholis non præficiendos esse, nisi speciminibus se idoneos probarint. Præsertim alii forsan aptiores ob merita, quæ illis ut ministris Ecclesiæ tribuuntur a Scholis non sunt excludendi. Animo præter ea erunt non vehementi atque moroso, nam præterquam quod sua austeritate omnem discendi legendique cupiditatem discipulis auferant, periculum est, ne animum Præceptorum quoque induant pueri; sed miti atque mansueto ætati atque indoli discendum sese accomodante, *gutta namque cavat lapidem non vi sed sæpe cadendo, & puer instruitur non vi sed sæpe legendo.* Ad vitia tamen discipulorum minime conniveant, & moribus honestis atque decentibus condecorati, regulas, quas in quotidiana conversatione observent, illis sciant præscribere.

APHOR. III.

Licet pueri, quamdiu iudicium eorum non sit bene excultum, ex lectione historiæ omnem capere nequeant fructum, facillime tamen facta, quæ narrata exhibet hac ætate memoriæ mandantur, adeoque tanto majorem usum ex hac scientia in provectiori ætate percipimus, quo ampliori ejus cognitione in juventute sumus imbuti. Historia Præceptorum optatam etiam offert occasionem acuendi iudicium discipulorum, modo ad observanda consuetudina, quæ quancunque memoratam rem comitantur eos adsuafaciat, movendi animum illorum ad virtutem exercendam, vitium vero fugiendum, si præmia, quæ virtutibus excellentes reportarunt, & pœnas quas vitiis dediti luerunt, adtentioni discipulorum proponit, excitandi amorem erga patriam vehementissimum exemplis heroum, qui civitati suæ se totos devoverunt. Ex his igitur colligimus lectionem historiæ e Scholis haud

haud esse proſcribendam, & ut Geographia inter adminicula illius numeratur, neque ejus lectio ibi eſt negligenda. Hiſtoria varia memorat bella, depingit pugnas, variorum itinerum adjicit mentionem, ut hæc relata rite percipiamus, neceſſe eſt ut terræ regionesque, in quibus acciderunt, nobis non ſint ignotæ. Majorem ſimul jucunditatem conciliat nobis hæc ſcientia, meliusque memoriæ infigitur, ſi in Mappis Geographicis mox oſtenditur, ubinam terrarum contigerunt, in quibus tradendis occupatur. Inter juvenes Scholares reperiuntur quoque qui mercaturæ ſe addicere conantur, illis ut utiliſſima ita neceſſaria eſt cognitio Geographica.

APHOR. IV.

Cognitionem lingvarum bonam requirere memoriæ eamque in juventute eſſe optimam teſtatur experientia, initium igitur eas diſcendi fiat in Scholis, & ut dantur plurimæ utiliſſimæ cæteris præferantur. Quamdiu maxima pars juvenum Scholas frequentantium ſtudiis pergere conetur, lingua latina non eſt negligenda, dum ea ceu vernacula utuntur eruditi, linguis, præter ea, quibusdam hodiernis facilius diſcendis inſervit. Methodus tamen eam addiſcendi, melior illa, quæ Scholis plerisque eſt communis, foret adhibenda. Lingvas vero Hebræam atque Græcam quod attinet, quoniam unice fere neceſſariæ ſint iis, qui ſtudio Theologico ſe conſecrant, & non omnes has eligant partes, ita nec omnes ad eas legendas teneantur. Ejusmodi itaque ad Scholas vigere deberent inſtituta, ut diſcipulis, ad quorum utilitatem hæ linguæ non tendant, modernas quasdam ſibi cognitæ reddendi eſſet occaſio. Nec adeo abſurdam judicamus ſententiam eorum, qui contendunt, lingvas modo nominatas locum ſuum in Scholis imme-

rito tueri, sed vicem earum sustenturas fore recentes Germanicam & Gallicam, quarum cognitione sine damno carere nequeunt, qui ad munera in Ecclesia gerenda apti evadere cupiunt, quæque pluribus utilitati essent quam Græca atque Hebræa, ad Academias ab iis discenda, quibus usui esse possunt. Quamdiu mos ille Græcam non in Svecanam sed Latinam transferendi linguam aquod nos servetur, existimamus & nos lectionem ejus in Scholis intermittendam esse, ne herculeum suscipere laborem discipuli cogantur. Si autem novum Testamentum Græcum, quod vulgo legitur, Svetice reddere liceat & Præceptor explicationem ejus brevem & captui discipulorum accommodatam non intermittat, cum usu hæc lingua, Sacerdotibus non unice commendanda, ad Scholas discitur. Circa linguas hoc de cætero observandum est, extraneas hodiernas vel mortuas non ita tractandas esse, ut discipulis desit exercitatio tam in sermone quam scriptis, lingua nostra vernacula pura & ornata utendi. Tandem ad ista pervenimus tempora, ut tritum istud proverbium: *Lynx foris, talpa domi* circa hanc rem nemini nostrum decori vertatur.

APHOR. V.

Inter scientias, quæ in Scholis plerisque apud nos desiderantur, Historiam referimus Naturalem. Quam utile autem foret patriæ carissimæ, si juventuti Scholasticæ in hac disciplina progressus faciendi esset opportunitas, quisquis absque profunda meditatione reperire potest. Dum vero studio huic non aliud supersit tempus, quam quo pueri ab aliis vacant lectionibus, probe observet Præceptor, qui operam suam in ea tradenda collocat, eos in primis hac in re, ita manuducendos esse, ut lubentes & quasi ludendo non vero coacti erudiantur,
ne

ne ad rationem plurimarum lectionum reddendam obstricti, hanc alias jucundissimam utilissimamque scientiam tantum averfari incipiant, ut ad eam addiscendam, quum melior datur occasio, animum numquam advertere queant.

APHOR. VI.

Cum omnes saltem seniores fateantur, cognitionem *la* tam nostri quam officiorum, quæ præstanda nobis incumbunt esse necessariam tuti videmur contendere, juventuti Scholasticæ, communissimas saltem veritates ex Psychologia & brevem Doctrinam moralem proponendas esse. Plures juvenum Scholarium, annum ætatis suæ vigesimum & ultra interdum experientia teste pertinent, antequam tantos in studiis fecerint progressus, ut ad Academias cum fructu visendas dimitti queant. Quod autem tamdiu careant omni harum utilium scientiarum cognitione, cum bona juventutis institutione congruens non est censendum. Nec statuatur aliquis Logicæ & Geometriæ locum in Scholis esse denegandum, quatenus illa breviter & distincte tradat regulas, quas in veritate investiganda observat intellectus noster. Hæc vero acuit iudicium puerorum & ob multiplicem usum in vita communi se commendat.

APHOR. VII.

Tanta cognitione Theologiæ tam naturalis quam *revelatæ* in Scholis imbuantur discipuli, ut non tantum ipsi de veritatibus Religionis nostræ sanctissimis sint persvasi, sed & præcipua, quæ ad eandem impugnandam obijciuntur tela, retundere queant. Necessitatem hujus rei testatur experientia, quæ docet, plurimos, qui munera in Ecclesia ambire non conantur, postquam Scholis

lis valedixerunt, nullum tempus huic studio impendere. Si itaque in Scholis sufficienti cognitione Theologica instructi non fuerint, eam nec postea attingunt, in discrimen igitur æternæ suæ felicitatis tanto facilius possunt incidere, quanto sæpius illis contingat, ut conversationem cum hominibus famam ingenii everfione Religionis quærentibus, instituant.

APHOR. VIII.

Inter impedimenta Oeconomix ruralis ad fastigium apud nos evehendæ, quæ varia a variis numerantur, non ultimo loco referendum est, quod plerique ruricolæ nulla vel saltem exigua admodum ornati sunt cognitione eorum, quæ illis scitu sunt necessaria. Optimum ad hoc impedimentum removendum arbitramur institutum, si nova ad Scholas adornaretur Classis, in qua discipuli cognitionem Præculturæ Agriculturæ Horticulturæ, Architecturæ & Historiæ Naturalis tantam, quanta iis necessaria censeatur, haurire possent. Inque hanc classem promoverentur discipuli ex classe Apologistica, non tamen ideo alii ex illa excludantur, modo cognitione æquent eos, qui in hac erudiuntur. Et ne publicum ejusmodi Præceptorem salario frustra sustentaret, prohibitum foret ruricolis opulentioribus, villas suas liberis antea permittere habitandas, quam documentum, aliquis saltem cognitionis nominatarum scientiarum præstare valerent.

